

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΙΟΥΛΙΟΥ, 1864.

ΤΟΜΟΣ ΙΕ΄.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 344.

ΣΤ΄. ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ

τοῦ ἀνεκδότου συγγράμματος

τοῦ

Κ. Κ. ΦΡΕΑΡΙΤΟΥ

« Παρίπλους Μακεδονίας καὶ Ἑλλάσποντος Ἀσίας μετὰ
τῶν ταύτῃ παρακειμένων μεγαλονήσιων. »

(Συνέχεια. Ἰδε Φυλλάδ. 343.)

Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων καὶ ἑτερόν τι
ὑπάρχει χειρόγραφον ἐπιγραφόμενον, Ἱστορικά ὑπο-
μνήματα τοῦ ὄρους τοῦ Ἀθῶνος, συνταχθέντα ὑπὸ
Βρακοννιέρου· *Mémoires pour servir à l'histoire
des monastères du mont Athos*. Ἀλλὰ καὶ περὶ
τούτων ὁ νεώτερος Ζαχαρίας ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὅτι μι-
κρὰς εἰσιν ἀξίας, δημοσιεύσας ἐπιστολὴν τινα περὶ
αὐτῶν τοῦ Κυρίου Ἄζε (Hase) φύλακος τῶν χειρο-
γράφων (Conservateur au département des Ma-
nuscripts). Ἐχει δὲ ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ὡς ἑξῆς·

« Τὸ ὑπὸ τοῦ Πουκεβίλλου μνημονεύμενον σύγ-
γραμμα εὐρίσκεται μετὰ τῶν χειρογράφων τοῦ
Βιλλοαζών, ἐν τινι τετραδίῳ εἰς φύλλον ἐκ 3ῶ σε-
λίδων· δηλαδή· πρώτη σελίς. *Mémoires pour ser-
vir à l'histoire des monastères du Mont Athos*,
ὁ τίτλος καὶ πᾶσα ἡ διατριβὴ γεγραμμένη ὑπὸ ζέ-

νης χειρός· ὁ δὲ Βιλλοαζών ἰδίᾳ χειρὶ προσέθηκε,
par le Père Braconnier Jésuite. Ἀρχή· *Le Mont
Athos est aujourd'hui sans contredit le plus
fameux sanctuaire que l'Eglise grecque ait en
Europe*. κ. τ. λ. Τέλος φύλλα 24. *Aveu qui les
tient unis de coeur à l'Eglise Romaine, et leur
fait souhaiter avec ardeur l'heureuse conjon-
cture de pouvoir faire une réunion publique
et générale* (ὅ ἐστὶ μεθερμηνευόμενον· « Ὁμολογία,
ἣτις κρατεῖ αὐτοὺς ἀπὸ καρδίας συνδεδεμένους μετὰ
τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας, καὶ ὠθεῖ αὐτοὺς νὰ εὐχων-
ται μετὰ ζήσεως τὴν ἔλευσιν τῆς εὐτυχοῦς περι-
στάσεως καθ' ἣν θέλουσιν ἐνωθῇ μετ' αὐτῆς δημο-
σίως καὶ γενικῶς). » Ἄν δὲ νῦν, ἐξακολουθεῖ ὁ σοφὸς
Hase, ἡ διατριβὴ τοῦ Βρακοννιέρου ἦναι ἀξία
ἀντιγραφῆς, δὲν τολμῶ μὲν ν' ἀποφασίσω, φρο-
νῶ δὲ, μόλις, ἀφ' αὐτὴν ἀνέγνωσα. Διότι πρῶτον μὲν
ὁ συγγραφεὺς αὐτῆς ἦν παπικὸς ἀπόστολος ἐν τῇ
ἀνατολῇ, ἀμαθέστατος, ἰδίως τὴν ἐλληνικὴν, ὥστε
οὐδὲν σχεδὸν ὄνομα κύριον γράφει ὀρθῶς, δεύτερον
αἰσχροὺς φαντατικὰς, καὶ πλήρεις δηλητηρίου κατὰ
τοῦ Ἑλληνικοῦ κλήρου· ὅθεν πιστεύει καὶ διηγεῖται
τοὺς μωροτάτους μύθους, ὅταν μόνον οὗτοι προσ-
βάλλωσιν αὐτόν. Δεύτερον πᾶσα αὕτη ἡ διατριβὴ
φαίνεται μοι οὐδὲ καὶ ἀνέκδοτος, ἀλλ' ἐκ τινος ἤδη
ἐκδεδομένου συγγράμματος ἀντιγεγραμμένη· ἐκ τί-

νος ὁμως; τάχα ἐκ τῶν *Lettres édifiantes*, δὲν δύναμαι τοῦτο βεβαίως ν' ἀνακαλύψω. Πάντως ὁμως ἡ διατριβὴ αὕτη δὲν εἶναι διὰ τὸν σκοπὸν ἡμῶν τὸ σπουδαιότατον ἔγγραφον μεταξὺ τῶν χειρογράφων τοῦ Βιλλοαζών. Ὁ σοφὸς οὗτος δηλονότι, ὁ διατρίψας μῆνας πολλοὺς ἐν τῷ Ἄθωνι, δὲν ἤθελε νὰ ἐκδώσῃ τὴν περιήγησιν αὐτοῦ, πρὶν ἀναγνώσῃ πάντας τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς παντὸς εἴδους, ἀπὸ τοῦ τρίτου αἰῶνος καὶ κατωτέρω, μετὰ διηνεκοῦς παραβολῆς τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι γενομένων παρατηρήσεων. Ἐντεῦθεν δὲ παρήχθησαν δεκαπέντε ὀγκώδεις τόμοι εἰς τέταρτον, μετ' ἐπιτομῶν, παλαιογραφικῶν παρατηρήσεων, σημειώσεων περὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀντικειμένων, καὶ ἑλληνικοῦ μοναστηριακοῦ βίου, ἐτι δὲ καὶ ἀνεκδότων, ἐξ ὧν ἀπάντων βεβαίως τὸ ἐν τέταρτον ὅπως δῆποτε ἀναφέρεται εἰς τὸ ἄγιον ὄρος. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Βιλλοαζών ἀπέθανε πρὸ τοῦ τέλους τῆς μακρᾶς αὐτοῦ προπαρασκευῆς, καίνονται πάντες οὗτοι οἱ τόμοι εἰσέτι σχεδὸν ὅλως ἄχρηστοι (α).

Ἡ ἱστορία ἄρα τοῦ ἁγίου ὄρους, ὡς ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐξάγεται, εἶναι κυρίως ἔργον τοῦ μέλλοντος χρόνου (β). εὐχῆς ὁμως ἔργον ἤθελεν εἶσθαι ἂν ἐπεχείρει τοῦτό τις ἐκ τῶν ἡμετέρων φιλολόγων, ἔχων ἤδη ὑπ' ὄψιν αὐτοῦ τὰς δημοσιευομένας καὶ ἐνταῦθα ἐπισήμους πηγὰς, αἵτινες πρὶν ἔκκειντο ἄγνωστοι ἐν τῷ κοινορτῷ τῶν βιβλιοθηκῶν τοῦ ὄρους. Ἰσως δὲ συντελεῖν εἰς τοῦτο κατὰ τι καὶ ἡ ἐξῆς σκιαγραφία ἡμῶν. Ἡ ἱστορία τῆς ἀνατολικωτάτης χερσονήσου τῆς Χαλκιδικῆς δύναται σκοπίμως νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο μεγάλας καὶ χωριστάς ἱστορικὰς ἐποχὰς, α) εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Χερσονήσου Ἀκτῆς, ἐν ᾗ ἐκτίθεται ἡ πρὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἱστορία τῆς χώρας, β) εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἁγίου ὄρους τοῦ Ἄθωνος, περιλαμβάνουσιν τὴν μετὰ Χριστὸν ἱστορίαν τῆς χερσονήσου, περὶ ἧς κατὰ πρῶτον ἐνταῦθα πρόκειται.

(α) Ζαχαρίου Reise in den Orient σελ. 228.

(β) Τὴν ἑλλειψίν ἱστορίας τοῦ ἁγίου ὄρους σημειοῖ μετὰ λύπης ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος καὶ ὁ ἐκδότης τοῦ Πηδαλίου λέγων ἐν ὑποσημειώσει σελ. 549 ἐκδόσις Λειψίας 1800 τάδε: «Τὸ περιώνυμον ὄρος τοῦ Ἀθωνος ἔπρεπε νὰ ἔχῃ μίαν ξεχωριστὴν ἱστορίαν, δηλωτικὴν καὶ τῆς ἀρχαίας καταστάσεως καὶ τῶν προνομίων, καὶ τῶν ἐνδύξων ἀνδρῶν, καὶ τῶν ἄλλων κοινωφελῶν ἀγαθῶν, καὶ τῶν ἐν αὐτῷ χρηματισάντων κατὰ καιροῦ μοναχῶν. Ἀλλ' οὐκ οἶδα, πῶς τόσον ἡμελήθη εἶνα παρόμοιον κοινωφελέστατον καλόν, καὶ ἡ ἀγνοοῦσιν οἱ περισσότεροι, ἡ ἀμφισβόλλουσιν, ὅσοι ἀπὸ μόνῃν ἀμάρτυρον φωνὴν ἀκούουσιν. Ἐτι τὸ ὄρος αὐτὸ ἔλαβε τόσην τιμὴν θεοῦ νὰ γένη ἕνας ξεχωριστὸς τόπος πρὸς ἀκατάπαυστον δοξολογίαν Θεοῦ, καὶ ἕνα διδασκαλεῖον τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἀγιότητος ἡδὴ 15 αἰῶνας σχεδὸν ἐκ τοῦ καιροῦ ἐπου οἱ χριστιανοὶ ἐτιμῆθησαν παρὰ Θεοῦ με ἐπίγειον βασιλείαν.»

Τίτι τρόπῳ ὁ ἐπίγειος αὐτὸς παράδειτος ἔρημος κατοίκων ἐγένετο, καὶ πότε ἡ πῶς κατέλαβον τὸν τόπον ἀναχωρηταί, ἀσκηταὶ καὶ μοναχοί, τοῦτο εἶναι εἰσέτι μυστήριον. Ἡ μόνῃ εἰς ἐμὲ γνωστὴ περὶ τούτου ἱστορικὴ εἰδήσις, εἶναι ἡ ἡδὴ μνημονευθεῖσα χειρογράφου τινὸς τοῦ Φιλοθέου σημείωσις, ὅτι ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Α' τοῦ μεγάλου ἐπικαλουμένου, πάντες οἱ κάτοικοι τῆς Χερσονήσου ἐδιώχθησαν ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος μετοικισθέντες εἰς Πελοπόννησον, ὅπου τὴν σήμερον οἰκοῦσιν οἱ Τσακῶνες, ἡ δὲ χώρα παρεχωρήθη τοῖς μονασταῖς. Τὴν εἰδήσιν ταύτην πολυειδῶς προσβάλλει ὁ Φαλμεράς λέγων ὅτι, ἐπὶ Κωνσταντίνου εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα δὲν ὑπῆρχον μοναχοί, ἐπὶ τοῦ Ἀθῶ δὲν ἐκτίζοντο μοναστήρια, ἄρα οὐδεμίαν ἔλαβε χώραν μετοίκησις. Τοῦτο τὸ ἄρα ἀληθῶς ὁμοιάζει τὸ συγγενὲς αὐτῷ ἄρα βρέχει διώτετι φάβδος ἐν γωνία. Καὶ πρῶτον τίς ἐμαρτύρησε τῷ Φαλμερά ὅτι ἐπὶ Κωνσταντίνου τὸν τέταρτον αἰῶνα ἀπὸ Χριστοῦ, κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη δὲν ὑπῆρχον μοναχοί; Πρῶτον μὲν μονασταὶ καὶ ἀναχωρηταὶ ἐρημίζονται καὶ ἀσκηταὶ ὑπῆρχον ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐμφανίσεως (α). Τὸν δεῦτερον αἰῶνα ἡ νεοπλατωνικὴ φιλοσοφία, ἡ μετ' ἐνθουσιασμοῦ σπουδαζομένη ὑπὸ τῶν χριστιανῶν, ἡ συνιστώσα διττὸν εἶδος βίου τὸ ζῆν κατὰ φύσιν ἰδιον πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις καὶ τὸ ζῆν ὑπὲρ φύσιν ἰδιον μόνοις τοῖς φιλοσόφοις (β), ἐτι μᾶλλον ἐστήριξε τὸν μοναστικὸν καὶ ἀσκητικὸν βίον (γ).

Τὸν τρίτον αἰῶνα τοῦ ἑρριγένῃ ἡ θρησκευτικὴ φιλοσοφία ἐτι μᾶλλον ἐστήριξε καὶ ἐξέτεινε τὸν βίον τοῦτον. Περὶ τὰς ἀρχὰς δὲ τοῦ τετάρτου αἰῶνος, τοῦ αἰῶνος τοῦ Κωνσταντίνου, πανταχοῦ ἐν Ἑλλάδι ἦσαν μοναστήρια, καὶ ὁ μέγας Βασίλειος συνέγραψε συστηματικῶς τὰς ἀσκητικὰς αὐτοῦ διατάξεις, ἡδὴ ἔχων ὑπ' ὄψιν προηγουμένων ἄλλα τοιαῦτα δοκίμια Ἀντωνίου, Ἰλαρίωνος, Ἀλωνος ἢ Εὐγενίου κλ.

(α) Εὐσεβίου ἐκκλ. ἱστορ. βιβλ. 2. κεφ. 16. 17.

(β) «Πρῶτον μὲν (λέγει ὁ κατ' ἐξοχὴν νεοπλατωνικὸς φιλόσοφος Πορφύριος περὶ ἀποχῆς) τοῖνον ἱστέον ὡς οὐ παντὶ τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων ὁ λόγος μου τὴν παραίνεσιν οἴσει· οὔτε γὰρ τοῖς τὰς βαναύσου τέχνας μετερχομένοις, οὔτ' ἀθληταῖς σωματίων, οὐ στρατιώταις, οὐ ναύταις, οὐ ῥήτορσιν, οὐ τοῖς τὸν πραγματικὸν βίον ἐπανελομένοις, ἀνθρώπων δὲ λελογισμένοις, τίς τίς ἐστιν, καὶ πόθεν ἐλήλυθεν, ποῦτε σπεύδειν ὀφείλει, ξ. 27. — Τί δὲ εἶδει καὶ μαρταίνειν τὰ πάθη, καὶ ἀποθνήσκειν ἀπ' αὐτῶν, καὶ τοῦτο μελετᾷ καὶ ἡμεῖς, ὡς οἶόν τ' ἦν ἐνεργεῖν ἡμᾶς κατὰ νοῦν πρὸς τὰ θνητὰ συναπτομένους ἀνευ τῆς τοῦ νοῦ ἐπιδόφης· τίνας ἀπεφαίνοντο, νοῦς γὰρ ὅρῃ καὶ νοῦς ἀκούει; εἰδ' ἐσθίων πολυτελεῖ, καὶ πίνων οἶνον τὸν ἡδίστον, οἷός τε εἰ πρὸς τοῖς αὐλοῖς εἶναι, διατί οὐχὶ καὶ πολλάκις εἰ ποιῶν, καὶ ὄρων ἃ μηδὲ λέγειν καλόν; ξ 41.

(γ) Ὅρα Ἀθηναγόρ. ἀπολογ. κεφ. 18. πρὸς Βίαν-gham antiq. eccles. Τόμ. 3. σελ. 3. εἰ.

Αὐτὸς δὲ ὁ Φαλμερὰς ἀντιφάσκων ἑαυτῷ λέγει, ὅτι τὰ περὶ τὴν Ὀσσαν καὶ τὰς Θερμοπύλας μέρη ἐβρουθον μοναστῶν κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα. Ὁπόση δὲ ἡ ἀπόστασις καὶ ὁποῖα ἡ διαφορά μεταξὺ Ὀσσης καὶ Ἀθωνος, Θεσσαλίας καὶ Χαλκηδικῆς; Μέχρις οὐ ἄρα ἀποδειχθῇ ἱστορικῶς ψευδὴς ἡ εἰδήσις τοῦ χειρογράφου τοῦ Φιλοθέου, δυνάμεθα λογικῶς νὰ παραδεχθῶμεν ἐν γένει τοῦλάχιστον τοῦτο, ὅτι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἤδη τοῦ τετάρτου αἰῶνος ἤρξατο τῶν μοναστικῶν ὁ συστηματικὸς συναικισμὸς ἐπὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Ἀθωνος. Ὅτι δὲ ἡσυχασταὶ καὶ φιλήρημοι κατὰ καιροὺς ἀρχαιοτέρους ἐνταῦθα κατέφρουγον ἀτομικῶς, φεύγοντες τὴν τύρβην τοῦ πολυταράχου κόσμου τοῦ Βυζαντίου, τοῦτο ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης μέχρι τοῦ μέσου τοῦ ἐνάτου αἰῶνος, ἐπὶ πέντε ὁλοκλήρους αἰῶνας τρικυβιάδεις πολιτικῶς τε καὶ θρησκευτικῶς, οὐδεμία γίνεται μνεῖα τοῦ Ἀθωνος. Τοῦτο δὲ τοσούτῳ μᾶλλον εἶναι παράδοξον, ὅσῳ ἐπὶ τῶν σοβαρῶν ἐκείνων ἐρίδων μεταξὺ εἰκονομάχων καὶ εἰκονολατρῶν, οἵτινες ῥιζηδὸν συνετάραξαν ἅπαντα τὸν χριστιανικὸν κόσμον καὶ ἰδίᾳ τὸν ἀνατολικὸν ἀπὸ τοῦ ἔτους 725 μέχρι τοῦ 760 ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου, Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου, Λέοντος καὶ Εἰρήνης, ὁ Ἀθῶς, οἰκητήριον τῶν εἰκονολατρῶν μοναχῶν, σπουδαῖον ἐξ ἀνάγκης διεδραμάτισε πρόσωπον· ἀλλ' ἅπασα αὕτη ἡ ἱστορία αὐτοῦ ἀγνοεῖται. Δὲν εἶναι δὲ διόλου ἀπίθκον ὅτι αἱ ἀνάγλυφοι καὶ ὀρειχάλκινοι εἰκόνες αἱ ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἐπὶ τοῦ Ἀθῶ σωζόμεναι ἐν τῷ ναῷ τῆς Μεταμορφώσεως, εἶναι λείψανον ἀρχαιότερον τῆς κατὰ εἰκόνων λύσεως τῶν εἰκονομάχων αὐτοκρατόρων, διαφυγὸν τὴν καταστροφὴν διὰ τὴν δυσπρόσιτον αὐτῶν θέσιν. Πρῶτον δὲ ὡς εἴρηται περὶ τὰ μέσα τοῦ ἐνάτου αἰῶνος ἐπὶ Μιχαὴλ Γ. υἱοῦ τοῦ Θεοφίλου ἀπαντῶνται αἱ πρῶται ἐπίσημοι ἐγγράφοι εἰδήσεις περὶ τῶν ἀναχωρητῶν τοῦ Ἀθῶ. Ὁ ἐν τῷ ἐρημητηρίῳ τῶν Καρυῶν ἐδρεύων ἀναχωρητῆς, ἐθεωρεῖτο ἤδη ὡς ὁ ἀντιπρόσωπος καὶ συνήγορος πάντων τῶν λοιπῶν Ἀθωνιτῶν μοναστῶν. Σώζονται δὲ, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐν Καρυαῖς δύο ἀρχαῖαι ἀποφάσεις δικαστῶν τῆς Θεσσαλονίκης, εὐθύνουσαι τοὺς ὅρους τῶν κτήσεων τῶν μοναχῶν τοῦ Ἀθῶ καὶ τῶν κατοίκων τῆς Ἱερισσοῦ. (α) Ἐπὶ δὲ Βασιλείου

τοῦ Μακεδόνος (867—889) ὁ μοναχὸς Ἰωάννης Κολοβὸς Κωνσταντινουπολίτης ἐκτίσεν ἴσως τὸ πρῶτον λίθινον μοναστήριον πλησίον τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Ἀκάνθου, τῆς νῦν Ἱερισσοῦ, σχεδὸν ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ συνδέοντος τὴν χερσόνησον μετὰ τῆς Χαλκηδικῆς. Ἐν τῷ σκευοφυλακείῳ δὲ τῶν Καρυῶν σώζεται τὸ χρυσοβούλον τοῦ Βασιλείου, δι' οὗ ὁ αὐτοκράτωρ προσαρτᾷ εἰς τὸ μοναστήριον τοῦτο τοὺς Ἀθωνίτας ἡσυχαστάς κατ' αἴτησιν τοῦ Κολοβοῦ, καὶ διδάσκει ἵνα μηδεὶς τῶν κοσμικῶν ταρασσῇ τοὺς μοναχοὺς τοῦ Ἀθῶ. (Ἀρχὴ τοῦ Χρυσοβούλου. Τοὺς τὸν ἐρημικὸν βίον ἐλομένους κτλ. ἔτος 885). Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ κατ' ἀρχὰς ἀπλῶς ἠθικὴ ἐξάρτησις τοῦ ὅρου ἀπὸ τοῦ μοναστηρίου ἐν Ἱερισσῷ ἀπέβη προϊόντος τοῦ χρόνου πραγματικὴ ὀχληροτάτη ὑποταγὴ, τοῦ μοναστηρίου τούτου διεκδικούντος ἐπὶ τοῦ Ἀθῶ πραγματικὰ δικαιώματα, ὁ αὐτοκράτωρ Λέων ὁ σοφὸς (889—912) κατήργησε διὰ χρυσοβούλου τὰς τοῦ μοναστηρίου Ἱερισσοῦ ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ Ἀθωνος, διαλύσας πᾶσαν ἀπ' αὐτοῦ ἐξαρτησίαν σχέσιν. (Ἀρχὴ χρυσοβ. « Πάσης παρενοχλήσεως κτλ. ἔτος 911.) Ἡ ἱστορία τοῦ ὅρου ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης μέχρι τοῦ δεκάτου αἰῶνος εἶναι σκοτεινοτάτη. Ἡ ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν κατάκτησις τῆς Κρήτης διαρκέσασα 13½ ἔτη ἀπὸ τοῦ 827 μέχρι τοῦ 971 ἀρξαμένη ἐπὶ τῆς Βασιλείας Μιχαὴλ καὶ λήξασα ἐπὶ τῆς βασιλείας Ρωμανοῦ τοῦ Β', καταπολεμήσαντος τοὺς ἐν τῇ νήσῳ Σαρακηνούς, τοῦ Νικηφόρου Φωκά στρατηγοῦ τότε ὄντος κατόπιν δὲ αὐτοκράτορος, ἡ κατάκτησις λέγεται αὕτη, ἡ καταστρέψασα τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, πᾶσας τοῖς Σαρακηνοῖς τῆς Κρήτης ὑποτελεῖς καταστάσας, μεγάλα δεινὰ καὶ εἰς τὸν Ἀθῶ ἐπήνεγκε. Σαρακενοὶ πειρατὰὶ κατερῆμον καθ' ἕλον τὸ διαστήμα τοῦτο πάντα τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου, πυρπολοῦντες πόλεις, κώμας, ἐπαύλεις, μοναστήρια, καὶ πᾶν ὅ,τι ἐν γένει ἡ θηριώδης αὐτῶν ἀπῆντα ὁρμὴ τοῦ πολιτισμοῦ δημιουργήματα. Βέβαιον δὲ εἶναι ὅτι κατὰ τὸ 961 ἔτος τῆς ἐξώσεως αὐτῶν ἐκ τῆς Κρήτης καὶ τῆς καταλύσεως τῆς θαλασσοκρατίας αὐτῶν, ὁ Ἀθῶς ἦν σχεδὸν ἔρημος καὶ ἀκατοίκητος. Ἀλλ' ἅμα ἡ θάλασσα ἀπηλλάγη τῶν ἀγρίων τούτων πειρατῶν συγγενῶν ἐκείνων, οὓς ἤδη εἶδομεν ἐκπολιορκήσαντας τὴν Θεσσαλονίκην καὶ δουλώσαντας εἰκοσι χιλιάδας γυναῖκας καὶ παῖδας Θεσσαλονικεῖς (α), αὗθις ἤρξαντο ἀναμιμνησκόμενοι τοῦ ὅρου, νὰ συναθροί-

(α) Τὰ δύο ταῦτα ἐπίσημα ἐγγράφα, εἶναι τὰ ἀρχαιότατα ἱστορικὰ μνημεῖα τοῦ ὅρου· ἀναφέρει δ' αὐτὰ μετὰ τινος συγχύσεως ἡ μνησθεῖσα σημείωσις τοῦ πηδαλίου ὡς ἑξῆς. « Ἐν πρώτοις φέρεται ἐν σιγίλλιον, τὸ ὁποῖον ἔγινε διὰ προσταγῆς βασιλέως Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος τοῦ Α'. διὰ τὰ ὁροθέσια τοῦ τόπου, ἔκου ὁ Εἰρῆνης ὁ βασιλεὺς Περσίας, ἀπέρας τὰ πλοῖά του κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ὅστις ἤδη λέγεται Πρύδλακος· εἰς αὐτὸν τὸν τόπον διὰ προσταγῆς βασιλικῆς ἦλθεν ὁ ἀρχιστράτηγος Θεσσαλονίκης καὶ ἐθεώρησε

τὴν διαφορὰν τῶν Ἀγιοριτῶν καὶ τῶν οἰκητόρων τοῦ κάστρου Ἱερισσοῦ καὶ γράφει ὅτι εἶδεν ἐκ παλαιγινῶν χρόνων καὶ ἀμνημονεύτων γράμματα διάφορα, ὅτι ὁ τόπος ἐκεῖνος ἦταν τῶν μοναχῶν τοῦ Ἀθωνος. »

(α) Τὸ χωρίον τοῦτο ἀναφέρεται εἰς διήγησιν μήπω δημοσιευθεῖσαν.

ζωνται εἰς αὐτὸ οἱ ἀρχαῖοι αὐτοῦ οἰκισταί, ὥστε μετ' οὐ πολὺ πάλιν τὸ ὄρος ὤκειτο σποράδην ὑπὸ ἀναχωρητῶν καὶ ἀσκητῶν. Ἡ χαλαρὰ ὅμως αὕτη μοναστηριακὴ κοινωνία οὐδὲν εἶχεν ἐν ἑαυτῇ τὸ συνέχον· ἔλειπεν ἐξ αὐτῆς ἡ ἰδέα, ἔλειπεν ἡ σωτήριος ἐκείνη συνεκτικὴ δύναμις, ἡ τὰς μερικὰς καὶ ἀτομικὰς δυνάμεις εἰς ἓν συνάγουσα, καθίστησιν αὐτὰς πρῶτον παραγωγοὺς μεγάλων πραγμάτων. Αὕτη ἡ δύναμις εὐρέθη νῦν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ μοναχοῦ Ἀθανασίου, ὅστις δύναται νὰ θεωρηθῇ δικαίως ὡς ὁ θεμελιωτὴς τῆς παρούσης ἱερᾶς τοῦ Ἀθῶ κοινοτήτος. Ὁ Ἀθανάσιος ἐλθὼν εἰς τὸ ὄρος ἐκ Βυζαντίου μετὰ τινος μικροῦ ἀριθμοῦ μοναχῶν, ἐπὶ τῆς βασιλείας Φλαβίου Ρωμανοῦ τοῦ δευτέρου καὶ Νικηφόρου Φωκά (959—969), εὔρε τοὺς ἀναχωρητὰς τοῦ ὄρους σποράδην οἰκοῦντας, τοὺς μὲν παρὰ τὰς πηγὰς διαυγῶν ὑδάτων τοὺς δ' ἐντὸς ἀντρῶν σκιερῶν, ἐνθα

ἤλη δὲ σπέος ἀμφι περύκει τηλεθόωσα
κλήθρη τ' αἰγυρὸς τε καὶ εὐώδης κυπάρισσος
ἡμερὶς ἠβώωσα, τεθήλει δὲ σταφυλῆσιν
κρῆναι δ' ἐξείης πίσυρες ῥέον ὕδατι λευκῷ
πλησίαι ἀλλήλων τετραμμέναι ἄλλυδος ἄλλῃ
ἀμφὶ δὲ λειμῶνες μαλακοὶ ἰοῦ ἠδὲ σελίνου θήλσον (α).

Ἀλλ' ὁ φυσικὸς οὗτος βίος, ὅν κατὰ μὲν τὸ θέρος ἐπροστάτευεν ἡ βαθεῖα σκιά τῶν δασῶν, τὸν δὲ χειμῶνα τὸ πῦρ, θ

... ἐπ' ἐσχαρόφιν μέγα κείμετο, τηλόθι δ' ὄρμη
κέδρου εὐκαιότοιο θύου τ' ἀνὰ οὐρος ὁδῶδει
δαιομένων

μεταίχε πως τῆς φυσικῆς ἐκείνης ἀρχικῆς καταστάσεως, οὐ μακρὰν ἀπέχων τῆς τρωγλοδυτικῆς ἀγριότητος. Σῶζονται ἔτι δύο χειρόγραφα ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀθανασίου διατυπώσεις, ἐν οἷς αὐτὸς ὁ Ἀθανάσιος ὡς ἐξῆς περιγράφει τὴν ἐπ' αὐτοῦ κατάστασιν τῶν μοναστῶν τοῦ Ἀθῶ. «Οὐ γὰρ γῆν ἤρουν, οὐκ αὐλάκα ἔτεμνον, οὐ βοῦν εἶχον, οὐχ ὑποζύγιον, οὐκ ἄλλο τι τῶν ἀχθοφόρων ζώων, οὐ κυνάριον, οὐ κύνα· ἀλλὰ κηλύδας ἐκ μικρῶν πηξάμενοι ξύλων καὶ ὀροφὴν αὐταῖς ἐκ χόρτου συμφορηθεῖσαν ἐπισχεδιάσαντες, οὕτως ἐν θέρει, οὕτως ἐν χειμῶνι διακαρτέρουν τῶν ἐναντίων τοῦ θέρους ἀνεχόμενοι προσβολῶν. Εἶδὲ ποτε καὶ γένοιτό τις χρεῖα μετακομίσαι τι τῶν παρ' αὐτοῖς, αὐτοὶ δι' ἑαυτῶν, τὴν τῶν νοτοφόρων ζώων χρεῖαν ἐπλήρουν· ἐπιστρώματα γάρ τινα, οἷον τὰ τῶν ἡμιόνων τοῖς ἑαυτῶν ἐπιτεθέντες νόσοις, ταῦτα δὴ τὰ τοῦ Χοῦ ὑποζύγια, οὕτως ἐν αὐτοῖς τὰ ἄχθη μετέφερον» (β). Ἀλλὰ καὶ τοι τοιοῦτος ὁ ἰδιωτικὸς

τῶν μοναστῶν τοῦ ὄρους βίος, ὑπῆρχεν ὅμως ἀνεκαθεν μεταξὺ αὐτῶν εἶδος συνδέσμου πολιτικοῦ. Ἐν τῷ κεντρικῷ σημείῳ τοῦ ὄρους, ὑποῦνταν αἱ Καραῖς, ἑκτοτε ὑπῆρχε μονῆρές τι ἐκκλησιδίων, εἰς θ τρεῖς τοῦ ἔτους, κατὰ τὰ Χριστούγεννα, τὸ Πάσχα, καὶ τὴν 15 Αὐγούστου συνερχόμενοι οἱ ἐρημικοὶ οὗτοι δημοκράται τοῦ ὄρους, ἐβουλεύοντο περὶ τῆς κοινῆς αὐτῶν ἐλευθερίας καὶ ἀσφαλείας. Τοιαύτη ἦν ἡ κατάστασις τοῦ ὄρους, ὅτε ὡς ἀναμορφωτὴς αὐτῆς παρέστη ὁ Ἀθανάσιος. Ἰσως ὑποθέσῃ τις ὅτι αἱ ἐκπολιτιστικαὶ τοῦ Ἀθανασίου ἰδέαι περὶ κοινῆς συμβιώσεως, κοινῆς τοῦ θεοῦ λατρείας καὶ κοινῆς ἐργασίας, ἐνθουσιωδῶς ἐγένοντο ἀποδεκταὶ ὑπὸ τῶν ἀγρίων τούτων δημοκρατῶν. Πολλοῦ γε καὶ δεῖ τοῦ Βυζαντίου ὁ πολιτισμὸς εὔρεν ἰσχυρωτάτην ἀντίστασιν εἰς τὰ τέκνα ταῦτα τῆς φύσεως· ὅθεν ὁ Ἀθανάσιος περιορίσθη νὰ κτίσῃ μόνον τὸ κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ Ἀθῶνος τὴν Ἀγίαν Λαύραν, κατὰ τὸν τύπον τῶν μοναστηρίων τοῦ Βυζαντίου ἐν γένει, χρησιμεύουσιν καὶ τὸ εἰς μετὰ ταῦτα ὡς πρότυπον τῶν λοιπῶν μοναστηρίων τοῦ ὄρους. Ὁ Ἀθανάσιος διὰ τοῦ νεωτερισμοῦ τούτου εἰσήγαγεν εἰς τὸ ὄρος τὴν διαίρεσιν καὶ τὴν ἐμφύλιον ἔριν. Οἱ ἀναχωρηταί, θεωροῦντες προσβεβλημένην τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὰ δικαιώματα αὐτῶν διὰ τῆς ὀχυρώσεως τοῦ Ἀθανασίου ἐπὶ τῆς ἀκρας τῆς χερσονήσου, ἐξανέστησαν κατὰ τοῦ Ἀθανασίου, τυραννίδα ἀντ' ἐλευθερίας εἰς ἀνεξάρτητον ὄρος εἰσαγόντος. Ἐπεμψαν λοιπὸν πρεσβευτὰς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην Τσιμιστζῆν, διάδοχον τοῦ Νικηφόρου Φωκά (969—975), αἰτοῦντες τὴν κατὰλυσιν τῆς νέας ταύτης τάξεως τῶν πραγμάτων. Ἀλλ' ὁ Αὐτοκράτωρ ὑπεστήριξε τὸν Ἀθανάσιον καὶ ἐκτίσε μάλιστα ἐκ περισσοῦ τὸν μέγαν ἔτι ὑπάρχοντα λίθινον πύργον τῆς Λαύρας, ἐν εἵδει προμαχώνος κατὰ τῶν στασιαστῶν.

Οἱ ἀναχωρηταὶ τοῦ ὄρους ἀποτυχόντες κατέστησαν ἡπιώτεροι καὶ εὐνούστεροι πρὸς τὸν μοναστηριακὸν βίον τοῦ Ἀθανασίου. Ἦρχισαν λοιπὸν καὶ οὗτοι νὰ κτίζωσι παρομοίας Λαύρας, καὶ συμμορφῶνται βαθμυδὸν πρὸς τὴν κοινοβιακὴν δίαιταν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν δὲ ταύτην συμπίπτει ὁ πρῶτος τοῦ ὄρους γενικὸς ὀργανισμὸς (τυπικὸν), ἐν Ἀθῶ πιθανῶς συνταχθεὶς καὶ ὑπὸ τοῦ ρηθέντος βασιλέως Ἰωάννου ἐπικυρωθεὶς, ἐν ᾧ ἀναφέρονται ἤδη πεντήκοντα ὀκτὼ συνοικισμοί. Τὸ τυπικὸν τοῦτο χρονολογούμενον ἀπὸ τοῦ ἔτους 972 ἄρχεται ἀπὸ τῶν λέξεων «Χρηναί τοιγαροῦν ὑπειλήφμεν, ὡς εἶγε ἄρα τι συμβαίνει δεόμενον ἐπιδιορθώσεως κλ.»

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ὄρους προέβαινε τάχιστα, διότι ἐπὶ βασιλείᾳ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου (1042—1054) ἀπαντῶνται ἐν

(α) Ὁδυσ. εἰ. εἰς, 63 ἐξ.

(β) Τὸ μὲν τῶν χειρογράφων τούτων ἄρχεται· «Πατέρες καὶ ἀδελφοί . . . ἐπειδὴ ἐγὼ ὁ ταπεινός κτλ.» Τὸ δὲ· «Τυπικὸν ἦτοι κανονικὸν» κλ.

τῷ ὄρει ἐκτὸς τοῦ μεγάλου μοναστηρίου τῆς Ακώρας καὶ ἄλλα τοιαῦτα σπουδαῖα κτίρια, ἰδίως δὲ τὸ λαμπρὸν Βατοπαῖδιον· τὸ δὲ Ξηροπόταμον μάλιστα φαίνεται ὅτι ἔτι ἀρχαιότερον· διότι σώζονται ἀπὸ τοῦ ἔτους 924 δύο χρυσόβουλλα τοῦ Αὐτοκράτορος Ρωμανοῦ τοῦ Λεκαπηνοῦ, περὶ τῆς ἀνανεώσεως τοῦ μοναστηρίου τούτου, καταστραφέντος πρὸς τῆς παλαμιαίας χειρὸς Ἰσλαμλίτιδος. Ἀρχεται δὲ τὸ χρυσόβουλλον· «Ὁ πάντων τῶν ἀγαθῶν παροχεὺς καὶ τῆς ὁρατῆς καὶ ἀοράτου κτίσεως τεχνουργός κλ. (α)» Πρὸς δὲ τούτοις ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ἡριθμοῦντο ἔτι μικρότεροι συνοικισμοὶ μετ' ἐκκλησιῶν, καὶ ἀγρῶν, καὶ κήπων καὶ ἐπτακοσίων μοναχῶν, οἵτινες ὅμως δυστυχῶς δὲν ἔζων, ὡς φαίνεται, ἐν πολλῇ πρὸς ἀλλήλους ἀγάπῃ καὶ βαθεῖα εἰρήνῃ· καθότι ὁ αὐτὸς αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ἀναγκάζεται νὰ ὁμολογήσῃ τοῦτο, ἀποδίδους τὰς ἐριδας αὐτῶν εἰς τὸν μισόκαλον Σατανῆν, τὸν διαστρέψαντα τὰς κεφαλὰς τῶν μοναχῶν, καὶ φαρμακώσαντα αὐτὰς διὰ τῶν παθῶν τοῦ κόσμου. Τοσοῦτον δὲ αἱ πρὸς ἀλλήλους ἐριδες καὶ τὰ πάθη περὶ τὸν χρόνον τοῦτον ἐνταῦθα ἐκρηγνύθησαν, ὥστε παρὰ μικρόν, εἰ μὴ ὁ Αὐτοκράτωρ δραστηρίως ἐμεσολάβει, τὸ ὄρος αὐθις ἐγκατελείπετο. Ὅθεν προσκαλέσας τὸν Πατριάρχην καὶ τοὺς

συνετωτάτους τῆς πρωτεύουσας ἡγουμένους, ὁ αὐτοκράτωρ συνέταξε νέον τοῦ ὄρους τυπικὸν ὃ διετάχθη ὁ ἡγούμενος Κοσμᾶς εἰς τὸ ὄρος νὰ εἰσαγάγῃ. Τὸ τυπικὸν τοῦτο ἐξεδόθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ 1043 Ἰνδ. 15. Ἀρχεται δὲ· «Αὐτοκρατορικῆς τῷ ὄντι καὶ θείας βασιλικωτάτης φρενὸς κλ.» Ὁ Κοσμᾶς ἐλθὼν εἰς τὸν Ἄθω καὶ καταγράψας πάντα τὰ ἐν τῷ ὄρει ἐγκαθιδρύματα παλαιὰ τε καὶ νέα, προσεκάλεσε γενικὴν ἐν Καρυαῖς συνέλευσιν πάντων τῶν μοναχῶν, ἀσκητῶν καὶ ἀναχωρητῶν τοῦ ὄρους, ἵνα ἀκούσῃ τῶν παραπόνων αὐτῶν, καὶ μάθῃ παρ' αὐτῶν τούτων τὰς αἰτίαις τῶν δυσχερεσιῶν καὶ ἐριδῶν αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους. Ὁμολογητέον δὲ ὅτι ἡ ἀντιπολίτευσις τοῦ ὄρους δὲν εἶχεν ἄδικον, ἐξανισταμένη κατὰ τῆς παραδοχῆς δούλων ἀργυρωνήτων εἰς τὴν τάξιν τῶν μοναχῶν, κατὰ τῆς τοκογλυφίας καὶ τοῦ ἐμπορίου τῶν πλουσίων μοναχῶν, ἐπὶ ἰδίων μεγίστων πλοίων μετακομιζόντων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν οἶνον καὶ γεννήματα καὶ ξυλείαν, κατὰ τῆς εἰσγωγῆς τῶν βοῶν, ἐξ ὧν ἡμέλγετο γάλα, καὶ κατὰ πασῶν τῶν λοιπῶν ἐμπορικῶν πράξεων τῶν μοναχῶν χάριν τῶν ὁποίων ἡμέλησαν τὰ κύρια αὐτῶν μοναστικά ἀσκητικά ἔργα. Ἡ παντελής μὲν τοῦ ἐμπορίου ἀπαγόρευσις ὑπῆρξεν ἀδύνατος, ἀλλὰ περὶωρίσθη ἐπαισθητῶς, κατὰ τὴν ἔκτασιν καὶ τῶν πλοίων τὴν χωρητικότητα· διότι μόνον μέχρις Αἴνου καὶ Θεσσαλονίκης ἐπετράπη νῦν τοῖς μοναχοῖς νὰ μεταφέρωσι τὰ προϊόντα αὐτῶν ἐπὶ πλοιαρίων χωρούντων 200—300 μοδίους. Αἱ βοῦς διὰ παντὸς ἐξωρίσθησαν, καὶ τὸ μικρὸν ἐμπόριον τῆς ξυλείας καὶ τῆς ῥητίνης ἀπηγορεύθη ὁλοτελῶς. Εἰς τὴν σωτήριον δὲ ταύτην διάταξιν, ἥτις νῦν δυστυχῶς σιωπηρῶς κατηργήθη, ὀφείλεται βεβαίως ἡ λαμπρὰ καὶ ἀκμασιώδης ἀνάπτυξις τοῦ φυτικῆς βασιλείου τοῦ ὄρους. Ἰσως δὲ κατὰ συνέπειαν τῶν συζητήσεων τούτων συνετάχθη καὶ δεύτερον τυπικὸν τοῦ ὄρους τροπολογούν τὰς διατάξεις τοῦ πρώτου.

Σώζεται δὲ πραγματικῶς τοιοῦτον δεύτερον τυπικόν, ἐν ἔτος τοῦ πρώτου νεώτερον, φέρον χρονολογίαν τὸ ἔτος 1046· οὗ ἡ ἀρχὴ μὲν λείπει, αἱ δὲ πρῶται λέξεις αὐτοῦ εἰσὶν· «Εἰς τὸ αὐτὸ στασιάζοντος καὶ τὴν φίλην εἰρήνην» κλ.

Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ δὲ Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου, ἐξεδόθη ἕτερον χρυσόβουλλον δι' οὗ ἀπονέμεται ἐπισήμως τῷ Ἄθω· ὁ τίτλος «τοῦ ἀγίου ὄρους.»

Τὸ τελευταῖον δὲ τυπικόν, ὃ οἱ Αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου ἔδωκαν εἰς τὸ ὄρος, χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1406 κατὰ Ἰούνιον, Ἰνδικτ. 14, ἔργον τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου οὗ ἡ ἀρχὴ· «Καὶ ἱατροὶ δὲ ἄρα λοιμοῦ τοῖς σώμασιν ἐπισκέψαντος» κλ.

(α) Ὁρα Ζαχαρίου *his græcoromanum pars III.* σελ. XXII. Ὁμολογῶ ὅμως ἐνταῦθα εἰλικρινῶς, ὅτι δὲν ἐννοῶ διόλου τὴν χρονολογίαν τοῦ χρυσόβουλου τούτου. Ὁ Ρωμανὸς ὁ Α' ὁ Λεκαπηνὸς ἔζη ὅτε οἱ Σαρακηνοὶ ἦσαν κύριοι τῆς Κρήτης, ἐξ ἧς ὁρμώμενοι ἐδῆσαν τὰ πάντα, καὶ τὸ χρυσόβουλον αὐτὸ φέρει χρονολογίαν τὸ ἔτος 924. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἐν αὐτῷ λέγει ῥητῶς ὅτι τὸ μοναστήριον τοῦ Ξηροποτάμου ἀνανεοῦται μετὰ τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν. Διὰ τοῦτο ἀντὶ τοῦ Ρωμανοῦ τοῦ Α', ἴσως ἀνακαινιστῆς τοῦ Ξηροποτάμου εἶναι Ρωμανὸς ὁ Β', ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ὁποίου κατεστράφησαν οἱ Σαρακηνοὶ (961) καὶ συνψικίσθη αὐθις ὁ Ἄθω. Ἀλλὰ καὶ τούτου δοθέντος πάλιν πολλὰ ἀναφύονται δυσκολίαι. Ἐκ τοῦ μικροῦ δὲ παραδείγματος τούτου δύναται τις νὰ διδάχθῃ, ὅτι ἡ ἀκριβὴς ἱστορία τοῦ Ἄθω δὲν εἶναι εὐκόλος, περιεκαλυμμένη οὕτω πολλαχοῦ ὑπὸ παχυτάτου σκότους. Ἐν τῷ χρυσόβουλῳ τούτῳ λέγεται ἔτι ὅτι τὸ Ξηροπόταμον ἐκτίσθη κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τῆς ἁγίας Πουλχερίας θυγατρὸς Ἀρκαδίου (395—408, αὐτοκρατορίσεως δὲ μετὰ ταῦτα (450—453), ἔπερ ἔτι μᾶλλον περιπλέκει τὰ πράγματα. Ὁ δὲ βασιλεὺς Μανουὴλ, (καθὰ ἀναφέρει ἡ σημείωσις τοῦ πεδάλιου σελ. 550) ἐν χρυσόβουλῳ τινὶ μαρτυρεῖ τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Στεφάνου τὴν λεγομένην τοῦ Κασταμονίτου, ὅτι εἶναι κτίριον τοῦ Κωνσταντίνου υἱοῦ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου. Ἀλλ' αἱ ἱστορικαὶ αὗται γνώσεις τῶν αὐτοκρατόρων περὶ γεγονότων ἀρχαίων, ὑποβληθεῖσαι αὐταῖς ἴσως ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων, οἵτινες εἶχον συμφέρον εἰς τοῦτο, δὲν εἶναι μεγάλης ἱστορικῆς βαρύτητος. Τὸ αὐτὸ δὲ συμβαίνει καὶ εἰς τὸ χρυσόβουλον τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, χρονολογούμενον ἀπὸ τοῦ ἔτους 958 περὶ τῶν κτίσεων τοῦ μοναστηρίου τῶν Ἰδίων, ἔπερ καὶ τοῦτο ἀναδείκνυται οὕτως ἀρχαιότερον τῆς Ακώρας.

Τὸ ἅγιον ὄρος ἀπαλλαγὴν τῆς δικαιοδοσίας τοῦ μοναστηρίου Ἰερισσοῦ ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος, ὡς εἴρηται ἀνωτέρω, φαίνεται ὅτι ὑπῆχθη εἰς τὸν οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, καὶ πρῶτον δὲ περὶ τὸ 1084 ἐπὶ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ ἐκηρύχθη ἀπὸ τοῦ Πατριάρχου ἀνεξάρτητον, ὑπαχθὲν ἀμέσως εἰς τὸν πρῶτον τοῦ ὄρους. Τοῦ αὐτοκράτορος τούτου σώζονται τὰ ἐξῆς περὶ τούτου πιττάκια ἐκδοθέντα μεταξὺ τοῦ ἔτους 1084—1118 (α).

α.) Πιττάκιον τοῦ Αὐτοκράτορος πρὸς τὸν Πατριάρχην Νικόλαον περὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ ἁγίου ὄρους ἀπὸ τῆς ἐξουσίας τοῦ Πατριάρχου οὐ ἡ ἀρχὴ « Πάτερ ἅγιε καὶ οἰκουμενικὲ πατριάρχα· οἶδας ὅτι ἐντολὴν ἔδωκεν ὁ Θεὸς » κτλ.

β.) Πιττάκιον δι' οὗ τὸ ἅγιον ὄρος κηρύσσεται ἐλεύθερον παντὸς τέλους πρὸς τὴν κοσμικὴν καὶ πνευματικὴν ἐξουσίαν, οὐ ἡ ἀρχὴ « Θεσπίζομεν τοίνυν καὶ ἡμεῖς εἶναι τὸ ἅγιον ὄρος ἐλεύθερον » κτλ.

γ.) Πιττάκιον πρὸς τὸν Πατριάρχην Νικόλαον,

(α) Σιγίλλιον παρὰ ταῖς Βυζαντινοῖς ἐκαλεῖτο πᾶν ἐναφράγιστον δημόσιον ἔγγραφον. Ἄν ἡ σφραγὶς αὐτοῦ ᾖ χρυσή, ἐκαλεῖτο χρυσόδουλον, γραφὴ χρυσοσήμαντος, λόγος χρυσόδουλος. — Ἄν δὲ ἀργυρᾷ, ἀργυρόδουλον, ἂν δὲ μολιβδίνῃ, μολιβδόδουλον, ἂν δὲ κηρίνῃ, κηρόδουλον. Κατὰ τὰς διαφορὰς δὲ περιστάσεις ἐτίθετο ποτὲ ἡ μία, ποτὲ ἡ ἄλλη σφραγίς· ὅθεν χρυσόδουλον σιγίλλιον, ἀργυρόδουλον σιγίλλιον κτλ. Χρυσόδουλα δὲ κυρίως καὶ ἀργυρόδουλα ἦσαν μόνον τὰ αὐτοκρατορικὰ καὶ ἡγεμονικὰ διατάγματα, μολιβδόδουλα δὲ καὶ κηρόδουλα τὰ πατριαρχικά καὶ ἄλλα, ἅπερ ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα τῶν σιγίλλων περιλαμβάνοντο. Πρὸς τὰς δὲ ἀπλῶς καὶ προστάγματα ἐκαλοῦντο τὰ ἀσφράγιστα συνήθως βασιλικά ἔγγραφα τὰ διατάσσοντά τι. « Εἴτε ἐν χρυσοδούλοις λόγοις διαφορῶν βασιλέων, εἴτε ἐν σιγίλλοις, εἴτε ἐν ἀπλάτῃ προστάξεις ». (Νεαρ. Μανουὴλ Κομν. *deismtrum*) « Σιγίλλια χαρτῖα, δικαιώματα καὶ διπλώματα λέγονται τὰ τῶν βασιλέων θεσπίσματα καὶ χρυσόδουλα σιγίλλια, εἴτε καὶ τὰ τῶν πατριαρχῶν γράμματα κατὰ τὴν ἐξηγήσιν Ἰωάννου τοῦ πρωτονοταρίου τοῦ αὐτοῦ βασιλέως Ἀλεξίου ».

Πιττάκιον δὲ καὶ πιτάκιον ἢ πιτάκη, τὸ γαλλικὸν *billet*, *lettre missive*, λέγεται χαρτίον, ἢ τὸ ἀπλὸν γραμματίον, ἢ ἐπιστολή. « Λέγεται δὲ καὶ πιττάκιον τὸ χαρτίον, διὰ τὸν τρόπον τῆς πτύξεως· ὡς γὰρ δελτωτὸν σχῆμα τῆς δέλτου, οὕτω καὶ πιττάκιον διὰ τὸ τετραγωνίζεσθαι πτυσσόμενον· ὁμοίως πως τῷ τῆς χυτῆς πίττης σχηματισμῷ. » (Φιλῆμ. ἐν λεξ. τεχνολ. χειρογρ. Πατρ. καὶ Εὐστάθ. Ἰλ. ζ'. σελ. 633.) « Ὅθεν Ἀντιπιστακίον ἢ πρὸς τὴν ἐπιστολὴν ἀπάντησις, ἢ τοι δευτερεῖον διπλωμα. » Ἐκ προστάξεως τοῦ βασιλέως ἔλαβε τὸ πιττάκιον τοῦ Πατρικίου Συμεῶν ὁ Ἀσκηρῆτις. Κωνσταντ. Παρφυρ. *de admīnistr. imp.* κεφ. 46.

Κωδίκιον δὲ ἡ μεμβράνη ἐν ᾗ διαφοροὶ σημειώσονται ἔγγραφοι. « Καὶ ἅμα μὲν τὸ κωδίκιον τῆς ἐκκλησίας αἱ πίστιν παρεκομίζετο. » Παχυμέρ. 5, 12.

Τυπικόν, κανονισμός ἐν γένει· ὅθεν τυπικὸν χρυσόδουλον κτλ.

περὶ νοθευτήσεώς τινων μοναχῶν διαταράσσόντων τὸ ἅγιον ὄρος, οὐ ἡ ἀρχὴ « Σκοπὸς ἐτέθη τῇ οἰκουμένῃ. »

δ.) Πιττάκιον πρὸς τὸν πρῶτον τοῦ ἁγίου ὄρους Ἰλαρίωνα, ὀρίζον ὅτι ἄνευ τῆς ἀδείας αὐτοῦ οἱ Ἀθωνῆται δὲν δύνανται νὰ μεταβαίνωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἀρχ. πιττ. « Χωρὶς εἰδήσεώς σου » κτλ.

ε.) Πιττάκιον περὶ τῆς πνευματικῆς σημασίας τοῦ ἁγίου ὄρους. Ἀρχ. πιττ. « Πατέρες ἅγιοι... οἶδατε, ὅτι καθάπερ ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ βασιλισσα τῶν πόλεων » κτλ.

ς.) Πιττάκιον πρὸς τὸν Πρῶτον τοῦ ἁγίου ὄρους Γαβριήλ, ὀρίζον ὅτι πρὸς τὴν χειροτονίαν τῶν ἱερομονάχων καὶ ἱεροδιακόνων τοῦ ὄρους, πρέπει νὰ προσκαλῶνται καὶ οἱ πλησιόχωροι ἐπίσκοποι. Ἀρχ. πιττ. « Ἀναγκαῖόν ἐστι, ἵνα ἡ ἐλευθερία τοῦ ὄρους » κτλ.

ζ.) Πιττάκιον τοῦ Πατριάρχου Νικολάου πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα, ἐν ᾧ περιέχεται, ὅτι οἱ μοναχοὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰσὶν ἀνίκανοι νὰ ζῶσιν ἐπὶ τοῦ ἁγίου ὄρους. Ἀρχ. πιττ. « Γνωστὸν ἔστω σοι, δέσποτα, ὅτι οἱ καλόγηροι τῆς πόλεως » κτλ.

θ.) Πιττάκιον τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα περὶ τῶν κατοίκων τοῦ ἁγίου ὄρους. Ἀρχ. πιττ. « Καλῶς εἶπας, δέσποτά μου ἅγιε, ὅτι σὺ ὁ ἔχων τὴν ἐξουσίαν » κτλ.

Κατὰ συνέπειαν δὲ τῶν ἀνωτέρω αὐτοκρατορικῶν διατάξεων, ὑπάρχει ἐν τῷ ἁγίῳ ὄρει καὶ τι πατριαρχικὸν ἔγγραφον, Ἀύσις τοῦ Πατριάρχου Χαρίτωρος (1177), ἐν ᾧ ὀρίζεται ὅτι οἱ μοναχοὶ τοῦ ὄρους, ὀφείλουσι νὰ ὑπέκωσι τῷ Πρώτῳ τοῦ ὄρους. Ἀρχ. τῆς Αύσεως. « Ἡ μετριότης ἡμῶν τῆς σῆς ὑπομνήσεως ἐπηκούσατο » κτλ. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι ἦσαν τινες ἐν τῷ ὄρει μὴ φέροντες ἀσμένως τὴν ὑπεροχικὴν ταύτην τοῦ Πρώτου ἀρχῆν, ἥτις ἀόριστος οὖσα καὶ εἰς τὸ μέλλον ἐγένετο ἀντικείμενον συζητήσεων· οὕτω τὸ ἔτος 1342 κατὰ Νοέμβριον Ἰνδ. 11 ἐξεδόθη χρυσόδουλον τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Β', ὀρίζον τὴν σχέσιν τοῦ Πρώτου πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, οὐ ἡ ἀρχὴ « Πᾶσα μὲν νοητὴ κτίσει καὶ αἰσθητῇ » κτλ. Τὸ δὲ ἐπόμενον ἔτος ἐξεδόθη Σιγίλλιον τοῦ Πατριάρχου Νίφωνος, ὀρίζον ὅτι ὁ κατὰ καιροὺς Πρῶτος τοῦ ἁγίου ὄρους, τὴν ἐξουσίαν δέχεται ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου. Ἀρχ. Σιγίλλ. « Μὴ κλίνειν εἰς δεξιὰ καὶ εἰς ἀριστερά μὴ ἐκκλίνειν » κτλ. Τὸ ἔτος δὲ 1394 ἐπὶ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου, συνήλθαν ἐν τῷ ἁγίῳ ὄρει σύνοδος προεδρευομένη ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Γαβριήλ, ἐπικυρωθεῖσα δὲ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἀντωνίου. Αὕτη ἐξέδωκε τυπικόν, ὀρίζον ἀκριβῶς τὴν σχέσιν τῶν μοναστηρίων τοῦ ἁγίου ὄρους πρὸς τὸν Πρῶτον. Ἀρχεται

δὲ τὸ τυπικόν· « Τιμιώτατοι πατέρες, οἱ τὴν ἀγγελικὴν πολιτείαν διάγοντες » κλ. Μετὰ δώδεκα δὲ ἔτη ἐξεδόθη τὸ ρηθὲν ἤδη τελευταῖον τυπικόν τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ περὶ τῶν μοναστηρίων τοῦ ὅρους.

Ἡ ἀρχὴ τοῦ Πρώτου τοῦ ἁγίου ὅρους διετηρήθη μέχρι τῆς ὑπάρξεως τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Περὶ αὐτοῦ δὲ ἡ σημείωσις τοῦ πηδαλίου ἀναφέρει τάδε· « Ὁ Πρῶτος εἶχεν ἐξουσίαν ἐκκλησιαστικὴν κατὰ τὰ Πατριαρχικὰ σιγίλλια, ἐξ αἰτήσεως βασιλικῆς Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ Α', καὶ ἔπειτα ἄλλων, νὰ φορῇ ὡς οἱ ἔγκριτοι Ἀρχιερεῖς πολυσταύριον, νὰ κἀθεται εἰς τὰς συνόδους καὶ συναλεύσεις τῶν Πατριαρχῶν, νὰ λειτουργῇ μετ' ὑπογονάτια, νὰ χειροτονῇ ὑποδιακόνους καὶ ἀναγνώστας, καὶ νὰ ἀποκαθιστᾷ ἡγουμένους καὶ πνευματικούς εἰς τὰ μοναστήρια τοῦ ὅρους » (α). Ἐκ τοῦ Πρώτου ἐκλήθη καὶ αὐτὸς ὁ τόπος πρωτάτον. Ἀλλὰ σήμερον πρωτάτον καλεῖται μόνον ὁ ναὸς ἐν Καραῖς, ὅστις ἐκ τοῦ ἀρχαίου ἐκείνου κεντρικοῦ ἐκκλησιδίου μετετράπη εἰς ναὸν μεγαλοπρεπέστατον, μετὰ πορφυρῶν κινῶν καὶ κεχρυσωμένων θόλων καὶ ὀρειχαλκίνων κωδῶνων ἐπὶ λαμπροῦ κωδωνοστασίου. Ἡ ἀρχὴ τοῦ Πρώτου διετηρήθη ἐν τῷ ὄρει μέχρι τοῦ ἔτους 1600 ὅτε συνεπεία νέας τιнос μεταβολῆς, αὐτὴ ἡ ἀρχὴ κατελύθη ὑπὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, εἰς δὲ νῦν ἀμέσως πάντα τὰ μοναστήρια τοῦ Ἄθω ὑπάγονται. Ἐν τούτῳ δὲ ἐξακολουθεῖ μέχρι τοῦ νῦν καὶ ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ἱερισσοῦ νὰ καλεῖται ἐπίσκοπος τοῦ ἁγίου ὅρους Ἀθῶνος, καὶ ὁ Πρῶτος ψιλῶ τῷ ὀνόματι νὰ ὑπάρχῃ ἐν Καραῖς, φέρων καὶ νῦν πολυσταύριον καὶ ὑπογονάτιον, καὶ ἔχων τὸ δικαίωμα νὰ χειροτονῇ ὑποδιακόνους καὶ ἀναγνώστας. Ἐπὶ τῆς Λατινοκρατίας εἶδομεν ἤδη ὅποια ἦν πιθανῶς ἡ κατάστασις τῶν μοναστηρίων. Ὁ δὲ τουρκικὸς ζυγὸς ἐν πρώτοις δὲν ἐγένετο πολὺ ἐπαισθητὸς εἰς τὸ ἅγιον ὄρος· τουναντίον δὲ μάλιστα οἱ Τούρκοι ἐσεβάσθησαν κατ' ἀρχὰς τὰ ἀρχαῖα δικαιώματα καὶ προνόμια τοῦ. Ἀλλὰ τὸ 1534 τὸ ἰδ' τῆς βασιλείας τοῦ Σουλτάν Σουλεϊμάν τοῦ Α', ἵνα μὴ ὦσιν ἀσυνεπεῖς εἰσελθόντες εἰς τὸ ὄρος διήρπασαν πολλὰ μοναστήρια, τὰ αἰσχίστα πράξαντες κατὰ τῶν μοναχῶν. Ἀλλ' ἡ εὐσέβεια τῶν διαφόρων ὀρθοδόξων ἡγεμόνων ταχὺ ἐθεράπευσε τὰς πληγὰς, καὶ πάλιν τὸ ὄρος ἀνέλαθε καὶ ἐπλούτισε καὶ ὠχυρώθη διὰ πυροβόλων καὶ ἄλλων μέσων ἀμυντηρίων. Οὕτως εὔρε τὸ ὄρος ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις. Ἡ ἱερὰ φωνὴ τῆς ἐλευθερίας ἀντήχησε καὶ εἰς τὰ παρθενικά ὄρη τοῦ Ἀθῶνος· ἡ δὲ ἑλληνικὴ καρδιά τῶν μοναχῶν συνεκινήθη καὶ ἐξηγέρθη εἰς τὴν

φωνὴν τῆς πατρίδος· τὸ ὄρος τότε ἐγένετο καταφύγιον χιλιάδων προσφύγων γυναικοπαίδων, πολλοὶ δὲ γενναῖοι ἄνδρες, ὡς ἀληθεῖς καὶ γνήσιοι σταυροφόροι, ἀπὸ εἰρηνικῶν στρατιωτῶν τοῦ Χριστοῦ ἐγένοντο στρατιῶται φοβεροὶ τῆς ἐλευθερίας, ἀνδρείως ἀγωνισάμενοι τὸν εὐγενῆ ἀγῶνα ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος. Ἡ πληθὺς ἐπὶ τέλους κατέβαλε τὴν ἀνδρείαν, καὶ τὰ μοναστήρια καταληφθέντα αὐθις ὑπὸ τῶν Τούρκων νέας ὑπέστησαν διαρπαγὰς. Ὁκτῶ δὲ ὁλόκληρα ἔτη ὑπῆρχε φρουρὰ ἐν τῷ ὄρει τετρακοσίων Ὀθωμανῶν. Ἐκτοτε δὲ τὸ ὄρος διατελεῖ ἐν εἰρήνῃ μέχρι τοῦ νῦν. Καὶ τοι δὲ ἀμέσως ὑπὸ τὸν Πατριάρχον ὑπάγεται, θεωρεῖται ὅμως ὡς τι διοικητικὸν αὐτοτελὲς καὶ ἀνεξάρτητον ἠθικὸν σῶμα, ὑπὸ τὸ ὄνομα ἱερὰ κοινότης τοῦ Ἀθῶνος ἔχουσα ἓνα μὲν ἀντιπρόσωπον ἐδρεύοντα ἐν Κωνσταντινουπόλει διὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς σχέσεις, ἕτερον δὲ ἐν Θεσσαλονίκῃ εἰς ἣν κυβερνητικῶς ὑπάγεται, διὰ τὰς πολιτικὰς καὶ οἰκονομικὰς ὑποθέσεις.

(Ἐσταῦθα τὰ οἰκονομικὰ τοῦ ὅρους). Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ ἐν Καραῖς πρωτάτου ἀρχαιοτέρου καὶ νεωτέρου. κ.τ.λ. κ.τ.λ.

ΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΕΝ Τῇ ΔΥΣΕΙ.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ.

Ἡ νεωτέρα κοινωνία

(Συνέχ. Ἰδε Φυλλ. 339.)

ΚΕΦ. ΛΑ'.

*Μυστικὴ ἀντενέργεια κατὰ τῶν ἰδεῶν
τῆς ΙΗ' ἑκατοστᾶς ἐτηρίδος.*

Αἱ διαδοθεῖσαι ἰδέαι κατὰ τὴν Γενεὴν καὶ Neuchâtel ὑπὸ τε τῆς Κ. Στάελ καὶ τῆς Κ. Charrière τοσοῦτο ἦσαν νοεραῖ, ὥστε τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα ἐπεχείρησε νὰ παραγκωνίσῃ αὐτὰς διὰ τιнос νέου συστήματος φιλοσοφίας τε καὶ θεολογίας. Ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ ἀντενέργεια, τὴν ὁποίαν κατέστησε γνωστὴν τὸ περίφημον ὄνομα τοῦ Wesley, θεμελιωτοῦ τοῦ μεθοδισμοῦ, εἶχεν ἤδη ἐπενεργήσῃ τὰ μέγιστα ἐπὶ τῶν ὅχλων.

Μετὰ δὲ τὴν πτώσιν τῆς γαλλικῆς αὐτοκρατορίας οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Wesley διέσπειρον τὰς ἰδέας αὐτῶν εἰς Γενεὴν. Ἡ συγγράψασα τὴν *Baileiari* προλαβοῦσα αὐτοὺς εἶχε καταβάλῃ πολλοὺς κόπους πρὸς διάδοσιν τῶν μυστικῶν αὐτῆς θεωριῶν. Ἡ Κ. Krüdener ἐγένετο ἀπόστολος τοῦ μεθοδισμοῦ ἐν Ἑλβετίᾳ, ὅπου ἀπέκτησεν ἐντὸς ὀλίγου πολλοὺς

(α) Πηδάλ. σελ 550.